

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 20

12 mei 1968

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

De dag der verpleging (12 mei)

Er zijn steeds meer vaste data, die een speciale betekenis krijgen. Om enkele te noemen, de dag der verenigde naties, de dag van de rechten van de mens, diervendag, en omdat deze toevallig ook op 12 mei valt noemen wij nog maar de door de commercie in het leven geroepen moederdag. Het Humanistisch Verbond heeft bij de dood van Martin Luther King nog de suggestie gedaan om de datum van deze moord uit te roepen als een dag, waarop de aandacht op de rassendiscriminatie moet worden gevestigd.

Maar op deze dag, de dag der verpleging, willen wij eens aandacht vragen voor de taak van de ziekenhuisbezoeksters. In het ziekenhuis is men doorlopend bezig om het lichaam gezond te maken, een voorwaarde voor een gezonde geest. Zo gauw als er in het lichaam een storend element optreedt komt men in het ziekenhuis in actie en worden de nodige maatregelen genomen. De vervanging van niet meer goed functionerende organen staat momenteel in het middelpunt van de belangstelling. En steeds vordert de medische wetenschap met als enig doel de mens te helpen aan een goede gezondheid.

De herstellende patiënt knapt niet alleen lichamenlijk op, maar hij voelt zich ook geestelijk weer tot meer in staat. Daarbij moet men niet generaliseren. Een ieder kent in zijn omgeving zieke mensen met een kerngezonde geest.

Wat is nu de plaats van de ziekenhuisbezoekster. Naast het gesprek, dat men met iedere zieke kan hebben dient zij dáár te helpen waar het uitzicht naar betere toekomst wordt belemmerd. Dan kan zij met de patiënt samen nagaan, waar de moeilijkheden in werkelijkheid liggen. Deze taak, die veel tijd en heel veel geduld

vraagt om te luisteren, is moeilijk te omschrijven, maar voor patiënt en maatschappij bijzonder waardevol.

Deze 12e mei, „de dag der verpleging”, was aanleiding om aandacht te vragen voor deze aanvullende taak in het ziekenhuis ten behoeve van de totale mens. Laten wij deze taak niet te licht opvatten en waarderen wat door vele vrijwilligers uit onze eigen kring en daarbuiten in deze sector wordt verricht.

huwelijk

De door het Humanistisch Verbond opgerichte niet-commerciële

korrespondentiekring

helpt u bij het leggen van serieuze

huwelijkskontakten

op basis van eigen keuze.

Vraag brochure met voll. inl. aan de Humanistische Korrespondentiekring, postbus 210, Utrecht. A.u.b. 40 ct. postzegels bijsluiten.

Moderne helden

De meimaand was voor mij altijd een maand van helden. Gedurende de andere maanden van het jaar hield ik me niet zo bezig met begrippen als heldhaftigheid en moed, maar in de maand mei wél. Dat komt ongetwijfeld, omdat we in die periode de doden herdenken en de bevrijding vieren. Maar ook omdat ik als rotterdams kind nimmer in m'n leven de beelden meer kwijt zal raken van de 14e mei, nu 28 jaar geleden, toen Rotterdam gebombardeerd werd en dagen lang brandde. Dat vormde het einde van een korte, vier-daagse oorlog en tevens het definitieve einde van een wereld-in-rust.

Wie waren dan mijn „helden van mei”? Aanvankelijk waren het de Nederlandse militairen die vochten op de vliegvelden en op de Grebbeberg, de mariniers die streken op de maasbruggen. En later de mannen en vrouwen van de illegaliteit, de verzetsmensen, de gefusilleerden. En nog weer later de Canadezen, die ons bevrijdden. Mijn helden hadden allen te maken met geweld, met strijd en oorlog. Het hier weergegeven beeld van heldhaftigheid vormt een cliché, het geeft een opvatting weer, die waarschijnlijk overeenkomt met wat de meerderheid onder ons dacht.

Nu kwam ik zeer kort geleden in een Duits tijdschrift een artikel tegen over helden en heldendom, dat me weer eens aan het denken zette. Het betrokken tijdschrift is een van die héél mooi opgemaakte en typografisch prima verzorgde bladen, waarmee we zachtjes aan overvoerd raken. Alles aan dit soort Amerikaanse, Franse, Duitse en zelfs Nederlandse maandbladen is glanzend: papier, afbeeldingen en reclames. Maar het artikel, naar aanleiding waarvan ik U wil spreken, was niet glanzend en er stonden vrijwel geen illustrerende foto's bij.

Wat was het geval? De redactie had in een van de voorgaande nummers aan de lezers gevraagd om de namen van hen die men als moedig beschouwde, op te geven, met daarbij een beschrijving van de door hen verrichte heldendaden. De tijdschriftredactie zocht naar helden. Men had een stapel brieven verwacht, zoals bij dit soort ondernemingen meestal het resultaat is. Maar in de loop van een paar maanden kwamen slechts de namen van ongeveer 20 helden op het redactie bureau binnendruppelen. Dat was merkwaardig en in elk geval hadden de redacteuren het niet verwacht.

Kent men tegenwoordig geen helden meer? Is heldhaftigheid een begrip uit het verleden geworden, ook al lopen er nog veel mensen rond, — zoals ik zelf —, die zich de oude klassieke vorm van heldhaftigheid nog herinneren.

Teneinde dit eens na te gaan, had de redactie een vertegenwoordigster van de Duitse jongeren gevraagd wat zij onder helden en moed verstond.

De Duitse jeugd staat op het ogenblik midden in de belangstelling, we hoeven maar te denken aan de studenten in Berlijn en de studentenleider Rudi Dutschke. Men kan met enige wrangheid konstateren, dat Dutschke waar-

schijnlijk geheel tegen zijn wens in een „klassieke held” is, zeker nu hem het evenzeer klassieke heldenlot, de aanslag op zijn leven, is overkomen. Het was dan ook logisch dat de maandbladredactie aan een Duitse studente vroeg naar haar mening over helden.

Het meisje heet Karin Storch en zij is twintig jaar oud. Zij heeft in de afgelopen tijd een prijs gewonnen met een door haar geschreven opstel. De prijs bestaat uit de Theodoor Heusz medaille voor het jaar 1968. Het opstel draagt de titel: „Opvoeding tot ongehoorzaamheid als taak van een democratische school”. Ja, U hoorde het goed: het artikel handelt over ongehoorzaamheid als een van de kenmerken van een democratie en het vertelt, hoe de school deze ongehoorzaamheid in haar leerlingen kan en moet aanleren. De schrijfster bedoelt vooral de civielkourage, de moed om, als men er diep van overtuigd is, dat het gangbare standpunt, het algemeen populaire, niet juist is, daar dan tegenin te gaan. Wat de jonge Karin Storch bedoelt is op andere manier weergegeven door de vermoorde president Kennedy, toen hij zijn boek „Profiles in Courage” schreef.

Het neerschrijven van een dergelijke ongehoorzaamheidsstelling is op zichzelf al een dappere daad, zeker in Duitsland lijkt me, waar ongehoorzaamheid toch altijd nog een zeer hoog aangeslagen begrip vormt. Dat de maandbladredactie nu vroeg aan deze Karin Storch, of er haars inziens nog wel helden waren en wie dan als held beschouwd moesten worden, is zeker begrijpelijk.

Het jonge meisje zegt in haar antwoord een paar dingen, die ik U wilde doorvertellen. Zij omschrijft een nieuwe type held; ik ben het met haar gedachtengang eens, al zou ik het misschien wat anders en wat minder romantisch hebben gesteld.

Karin Storch zegt: „De jonge Siegfried, die de draak doodde was een held en Rudi Dutschke, die de maatschappelijke orde wil omverwerpen is misschien ook een held... Zijn er eigenlijk nog helden? Ach nee. De helden zijn niet alleen vermoed. Ze zijn dood. Opa en Pappa waren helden toen ze met ridderorden getooid thuis kwamen uit de oorlog. Maar ze waren toch wel droeve helden, omdat de wereld in scherven lag”.

Ze vertelt dan over de James Bondfiguren, die voor held worden aangezien of de ruimtevaarders, of de sportmannen, zoals de Fransman Killy, die eindeloos vele medailles won. En zij vervolgt: „Dat zijn helemaal geen helden. Ik haat trouwens dat soort helden! Wij leven niet in een heldhaftige tijd; wij leven in een doodgewone tijd met doodgewone mensen. Er wordt geen heldenepos meer geschreven. Opa's helden zijn dood! Als ik aan jonge mensen vraag wat een held is geven ze een wijsgerig antwoord. Ze zeggen: een held is de man, die vroeg genoeg weglapt”.

Er zijn toch mensen, die door Karin Storch wel bewonderd worden en waarover ze graag wil praten. Dat zijn degenen die, — om haar eigen woorden te gebruiken —, „anders denken en anders handelen dan de anderen”. Is dat geen goede definitie van een moderne held en van modern heldendom? Ik wil graag meegaan met

het jonge duitse meisje in m'n achterdocht en wantrouwen tegen het klassieke heldendom, dat vrijwel altijd omkleed was met geweld en dat geweld opriep. Mijn bewondering gaat meer uit naar de eerste principiële dienstweigeraar. De allereerste Amerikaanse negervrouw die de moed had om gewoon in de bus te gaan zitten, niet op de speciaal voor negers bestemde plaatsen achterin, is in mijn ogen een voorbeeld van een nieuw soort heldin.

Om terug te keren naar ons uitgangspunt: de redactie van het duitse maandblad heeft in haar heldenartikel een verschijnsel gesignaleerd, dat zich niet alleen in Duitsland voordoet. Het klassieke heldendom is in de versukkeling geraakt. Als wij nu mensen als helden willen bewonderen, dan betekent het woord held beslist iets

anders. We beschouwen de anti-held als heldhafter dan de oude, klassieke held, omdat we vooral hen achten, die geweld trachten te keren, niet zozeer hen, die geweld hanteren.

Er is een angstige hoeveelheid geweld en agressie in de wereld. En om dat alles tot een uitbarsting te laten komen is niet eens zo erg veel nodig, het is al voldoende dat zij, die het goede willen, blijven zwijgen. Martin Luther King, die zelf zonder twijfel een voorbeeld van een moderne held was, heeft vanuit de gevangenis in Birmingham een brief geschreven, waarin hij de woorden gebruikte: „het ontstellende zwijgen van het goede”. We hebben veel, moderne helden nodig. Wie durft te spreken? Wie durft een held te zijn?

M. Rood-de Boer

Een boom voor een raam

geen woont als ik zo in de takken
geen kent, als ik, de gladde ruishuid
van het blad.
mijn neuriemond hangt in het loof
en is al stil geworden
ik ben de luistervink
de oortjesuil
de wiebelduif met kopjes
ik kijk, kopschuin, de stilte aan
die in mijn boom zit
als een oude wijdgerokte vrouw.

zij sprak:

ik zag een haan
op een ochtendtak
hij keek mij strak
en peinzend aan.
toen brak
de ochtend aan
ik stak
mijn hand naar hem uit
hij gaf geen geluid
er kraaide geen haan
naar mijn lokkend gefluit
maar juist toen ik weg wou gaan
strekte hij z'n hals naar mij uit
de wereld brak
onder zijn woest geluid:
het kwam als een vlam
zijn keelgat uit
en het lijf van mijn liefste
lag lam.
de dodenhaan kwam
en nam mij tot bruid.
nu zit ik oud en stram
mijn jaren uit.
ik zei: maar vrouw
wat heeft die haan
u voor kwaad gedaan?
die schreeuwde op tijd

ons leven duurt geen eeuwigheid.

zij keek mij aan
ze ging op haar benen staan
op de tak waar zij zat,
ik wist niet
of ik een dode of levende
vóór mij had.
toen zag ik dat
zij onderaan
haar voeten sporen had.
ze tilde haar rokken op
die werden veren
ze ging met die rokken slaan
toen had ze geen rokken
maar vleugels aan.
ik zag het gebeuren
sloeg mijn hand voor mijn mond.
ik zag haar de kleren en veren
verscheuren.
een keel op een naakte poot
stond zij ontbloot
en keek mij aan.
ze was zelf nu de haan,
de haan van de dood
die stilte gebod.
ik stond aan het raam
zonder lijf zonder naam
ik keek in de boom daarbuiten
de avond viel langs de ruiten.

Catharina van der Linden

(Overgenomen uit Rekenschap, maart 1968)

Heiligerlee

Op achttien mei houdt het Gereformeerd Politiek Verbond een bijeenkomst te Heiligerlee. Ik deel u dit niet mee om reclame te maken voor deze politieke partij. Als ik dit zaad al zou willen uitstrooien zou het in het Woord van de Week trouwens op barre rotsgrond vallen. Ik deel u dit wel mee om u er aan te herinneren, dat het binnenkort vierhonderd jaar is geleden, dat daar ter plaatse een veldslagje is geleverd. Het GPV voelt zich nauw verbond met wat in die kringen nog genoemd wordt de heldenstrijd der vaadren en niet minder dan zeven sprekers zullen op 18 mei het woord voeren. De laatste van hen is de heer P. Jongeling, een gereformeerd politicus die ik enkele malen heb mogen aanhoren. Hij spreekt heel gemakkelijk, hetgeen niet zo verbazend is, omdat hij in geijkte termen pleegt te spreken. Met enige inspanning zou men reeds nu een verslag kunnen maken van de rede die de heer Jongeling te Heiligerlee zal houden.

Ik voel mij met de heer Jongeling in zoverre verbonden, dat ook mij de slag bij Heiligerlee (van 23 mei 1568) dikwijls bezig houdt. Waarom heet deze slag het begin van de tachtigjarige oorlog? Waarom niet 1567 of 1572? In het Zuiden was het al een hele tijd onrustig. Daar is zelfs in 1567 al een veldslagje geleverd, bij Austruweel of Oosterweel in de buurt van Antwerpen. Daar had een heer Marnix van Tholouse een nederlaag geleden, tegen de troepen van de landvoogdes, van het gezag dus.

Nederlagen herdenkt men niet graag. Bovendien gaven de calvinisten de schuld voor de nederlaag aan Willem van Oranje, die Tholouse verboden had Antwerpen binnen te trekken en de Antwerpse calvinisten verhinderd had zich bij Tholouse te voegen. Austruweel is als beginpunt van de tachtigjarige oorlog dus niet zo geschikt.

Na Heiligerlee (gevolgd door de nederlaag van Lodewijk van Nassau bij Jemgum of Jemmingen) gebeurde er een hele tijd niks. Pas in 1572, bij de inneming van Den Briel groeiden de relletjes uit tot een echte opstand. Prof. Geyl beschouwt 1572 dan ook als het grote keerpunt in de geschiedenis van de Lage Landen.

Feitelijk heeft de Tachtigjarige Oorlog maar(!) veertig jaar geduurd. Nadien zijn er nog wel een paar incidenten geweest, maar in de Zeven Provinciën heeft men daar nauwelijks iets van gemerkt. De inneming van 's-Hertogenbosch speelde zich buiten de grenzen af.

Een andere vraag is, waarom de relletjes zijn uitgegroeid tot zo'n hardnekkige strijd. De gebruikelijke lezing is, dat het een godsdienstoorlog was. Maar de geloofsvervolgingen waren al meer dan veertig jaar aan de gang. Jan de Bakker is in 1525 verbrand. En tijdens de regering van Karel V zijn er meer geloofsslachtoffers gevallen dan onder Philips II en de beruchte

Bloedraad.

Bovendien waren er niet zo heel veel hervormden. In het Zuiden nogal wat, maar in het Noorden heel weinig. De steden die in 1572 „om” gingen, waren nog in grote meerderheid katholiek. In Alkmaar, de stad die zich zo taai verzette en vanwaar de victorie begon, was tijdens het beleg twee à drie percent van de bevolking protestant en twintig jaar na het begin van de oorlog waren er driemaal zoveel.

Er is nog een andere verklaring, die van het hongerjaar 1566. Het was toen een bijzonder slecht jaar en er werd grote armoede geleden. Dat kan ook bijgedragen hebben tot het algemeen onbehagen, maar dan moeten we wel bedenken, dat hongerejaren in die tijd geen zeldzaamheid waren.

Alva's belastingen dan. De drastische omzetbelasting van 10 percent is slecht ontvangen. Zij was ook niet mis, al moeten wij erbij bedenken, dat er geen loon- en inkomstenbelasting was. Maar er waren ook aanzienlijk minder staatstaken.

Alles bij elkaar was er genoeg om ontevreden te zijn, maar was er ook genoeg om er een langdurige oorlog voor aan te gaan?

Het was blijkbaar destijds net als tegenwoordig: Een gevoel van onbehagen kan een kleine minderheid op een hoop drijven. En die minderheid kan dan zo driest ageren, dat er rellen en tenslotte oproer ontstaat. Maar zonder doelbewuste leider komt er gewoonlijk niet veel van terecht. Die leider hebben de opstandelingen gevonden in Willem van Oranje, een zestiende eeuwse Churchill, die hardnekkig vol bleef houden toen er geen kans scheen op enig succes.

Overigens is het een oorlog geworden zoals wij ons die in deze tijd nauwelijks meer voor kunnen stellen. De regering gaf tegen goed geld vergunningen of licenties uit aan de ondernemende handelslieden, die handel wensten te drijven met de aartsvijand. Om de schepen veilig naar hun bestemming te geleiden kregen ze een convooi mee, natuurlijk ook niet voor niets. Met deze convooi- en licentiegelden huurde de regering dan Walen en Duitsers, mannen die van het oorlogvoeren hun beroep maakten. Destijds was men namelijk van mening, dat soldaat zijn een vak was als ieder ander. Ook de slag bij Heiligerlee is uitgevochten door vaklui aan beide zijden.

De slag op de Zuiderzee, enkele jaren later, is trouwens ook door Nederlanders onder elkaar uitgevochten.

Ach ja, andere tijden, andere zeden. Het resultaat was tenslotte heel gunstig. Was het anders uitgelopen. dan hadden wij nu Spaans gesproken. Ik ben er dus wel tevreden over. De heer Jongeling ook. Maar hij zal het verhaal heel anders vertellen.

H.H.

Van week tot week

Radio (Hilv. I)

Zondag 19 mei 9.45-10.00 uur: A. Struijk: „Geweld is in”.

Zondag 26 mei 9.45-10.00 uur: Annie Romein Verschoor: „Vier eeuwen na Heiligerlee. Wat herdenken wij?”

Zondag 2 juni 9.45-10.00 uur: Mevr. R. Swelheim-de Boer, zenuwarts: „Enkele aspecten van de abortus provocatus”.

Televisie (Ned. I)

Maandag 20 mei 22.15-22.30 uur: „Mensen in alle ernst”. Regie: J. Odufrè.